

יולי 2019

ראיון עם במאי של סרטים "לא ניסיוניים"

ראיון עם ג'ונאס מקאס: פורסם לראשונה בכתב העת הצרפתי "מחברות הקולנוע"
(גיליון מס' 736, ספטמבר 2017)

מאת אריאל שוייצר

ביוני 2017 היה ג'ונאס מקאס אורח הכבוד בפסטיבל Filmadrid. בנוסף להקרנת חלק גדול מסרטי הבמאי, הפסטיבל קיים במרכז האלטרנטיבי לאומנות עכשווית במדריד – La Neomudejar – תערוכה נרחבת שהוקדשה ליצירתו של הבמאי בתחום הצילום, הקולנוע והווידאו.

מקאס, בן ה-94, הפגין אנרגיה וחיוניות יוצאות דופן ושש לכל מפגש עם הקהל ושוחרי הקולנוע שהקיפו אותו. הראיון שהעניק לכתב העת הצרפתי "מחברות הקולנוע" (Cahier du cinéma, מהאחרונים שנתן בחייו, היה הזדמנות יוצאת דופן להתוודע לפעילותו ב-"Anthology Film Archives", הסינמטק והארכיון שיסד בשנת 1968, וכן לשוחח איתו על העשייה הקולנועית שלו ועל מקומו של הקולנוע במוזיאונים ובגלריות. וכמו כן, באופן בלתי נמנע, עם בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות, זו הייתה שעת כושר לשמוע את דעתו על השינויים הפוליטיים בארה"ב.

בגיל 94 אתה עדיין פעיל מאוד. מה הפרויקט הנוכחי שלך?

כבר שלוש שנים אני מקדיש את זמני לבניית ספרייה ל-"Anthology Film Archives", שתמוקם בקומה נוספת שתבנה על הבניין של הארכיון בניו יורק.¹ ברשותנו אוסף ארכיוני גדול – ספרים, כתבי עת, עיתונים, מסמכי עבודה של במאים וגם ארכיון של פסי קול. כל אלה מאוחסנים כרגע בקופסאות ולכן אינם נגישים לקהל. חלק מהמסמכים ישנים מאוד, משנות ה-20 של המאה הקודמת.

כשהקמנו ב-1968 את המקום, ג'רום היל, במאי שמוצאו ממשפחה שהתעשרה בתעשיית מסילות הרכבת, מימן לנו נסיעה לאירופה לצורך רכישת מסמכים ועדויות מהמאה הראשונה של ההיסטוריה של הקולנוע. האוסף הזה נדיר כל כך שחוקרים אירופים רבים באים עד כאן

¹ Anthology Film Archives הוא מרכז בינלאומי לשימור, מחקר ותצוגה של סרטי קולנוע ווידאו, עם דגש מיוחד על קולנוע עצמאי, ניסיוני, ואוואנגרדי, שנפתח ב-1970 על ידי ג'ונאס מקאס, ג'רום היל, פ. אדמס סיטני, פיטר קובלקה, וסטאן בראקאג'. משנת 1988 הוא נמצא בבניין באיסט וילאג', בניו יורק, ומתוכננת לו הרחבה שתכלול ספרייה חדשה, בית קפה, גג פתוח, אולמות קולנוע חדשים ועוד. הוא נפתח ב-1970 על ידי ג'ונאס מקאס, ג'רום היל, פ. אדמס סיטני, פיטר קובלקה, וסטאן בראקאג'. <https://expansion-anthologyfilmarchives.org/>

כדי לראותו ולנבור בו. לצערנו, המבנה שיאפשר לנו לארח אותם כראוי עדיין אינו קיים. זהו פרויקט

של תשעה מיליון דולר שאינו ממומן בידי גופים ציבוריים, ואין לי אלא למצוא את הכסף בכוחות עצמי. לעת עתה הצלחתי לאסוף כמעט מחצית מהסכום הנחוץ. לצערי, תעשיית הקולנוע ההוליוודית לא עוזרת לנו כמעט ונראה שאינה מעריכה את חשיבות הפרויקט. באופן פרדוקסלי, אמנים פלסטיים מתעניינים בפרויקט הרבה יותר, וכמה מהם, כמו סינדי שרמן, ריצ'רד סרה, לורנס ווינר או מתיו בארני, תומכים בנו תמיכה נאה, בעיקר באמצעות תרומה של יצירות שלהם המוצעות על ידינו למכירה. אנחנו מקבלים תרומות מכל העולם, אבל כרגע צרפת מזדחלת מאחור (עד עכשיו, רק ז'אן מישל אותניאל תרם לפרויקט), ולכן אני קורא לאמנים הצרפתים להצטרף ולעזור לנו להגשים את החלום הזה.

ובכל מה שקשור לכתביך?

אכן זה העניין השני שמעסיק אותי כרגע. מתחילת דרכי כתבתי רבות על קולנוע וגם על תחומי אומנות אחרים. רוב מאמרי התפרסמו בביטאונים כמו *The Village Voice* או *Film Culture*, וכעת אני אוסף חלק מהמאמרים כדי לפרסם אותם בספר. כבר בשנה שעברה המאמרים שפרסמתי ב-*The Village Voice* קובצו וראו אור על ידי "Columbia University Press". בקרוב הוצאת "Spector Books" תוציא לאור אוסף שיחות שלי עם 70 במאים, המתמקדות בקולנוע האוונגארדי והקולנוע העצמאי של שנות ה-60 עד שנות ה-80. אני גם מכין מהדורה חדשה של היומן שלי – "I had Nowhere to Go", המקיף תקופה של כ-50 שנה (1953–2003) – גם הוא יתפרסם אצל "Spector Books".

יש לך גם אתר אינטרנט מרשים הזוכה להרבה מאוד עוקבים,

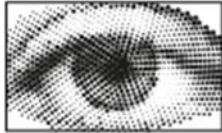
www.jonasmekas.com

כן, ב-2007 סיימתי את פרויקט 365 הימים, מן יומן ויזואלי של חיי, הבנוי מקטעי סרטים קצרים שהועלו באתר שלי מדי יום, וגם כיום אני ממשיך להעלות לאתר בכל שבוע תמונות סטילס, סרטים, סרטונים או תיעוד קולי, הכול מחיי היומיום שלי. זהו אמצעי תקשורת נהדר וצורה לחלוק בה את חיי ואת עבודתי עם חבריי ועם אנשים לא מוכרים שמתעניינים במה שאני עושה ונחשבים בעיניי גם הם כחברים.

באת הנה לפתיחת תערוכה על יצירותיך שאורגנה על ידי פסטיבל Filmamadrid. מה

דעתך על מקומו של הקולנוע במוזיאונים ובגלריות?

זו אינה תופעה חדשה. זה התחיל עם הגעתו של הווידאו בשנות ה-70. רוב בתי הקולנוע בארצות הברית וגם באירופה לא היו מצוידים אז במקרן וידאו ורוב היצירות הוצגו קודם כול בגלריות. כמובן שגם להיבט הכלכלי היה משקל. לעיתים קרובות היה מדובר ביצירות שאינן

נרטיביות ולכן לא עניינו את מעגל הקולנוע המסחרי. מאז, המוזיאונים והגלריות מגלים

פתיחות גדולה יותר ויותר להצגתו של הקולנוע, בדרכים שונות, באכסנייתם. הם גם מאפשרים לפתח אופן הצגה אלטרנטיבי של סרטים, כמו הקרנה על כמה מסכים או על מסך מחולק, דבר שקשה לעשות בבית קולנוע מסורתי. האפשרות להקרין כמה סרטים בעת ובעונה אחת יוצרת קשרים חדשים בין המרחב לזמן הקולנועי, והצופה מוזמן לטייל בין הדימויים, לתת להם זמניות ואף משמעויות אסוציאטיביות באופן חופשי יותר. הקולנוע בגלריות הוא למעשה סוג אמנות חדש. באופן אישי, אני מאוד שמח לאפשרות להציג סרטים בתור מיצב, זה מאפשר לי לגלות תחומים אמנותיים חדשים ולהגיע לקהל חדש. מכאן גם נובעת ההתעניינות שלי באינטרנט.

אתה בעצם אומר שהקולנוע בגלריה מקבל מימד מופשט יותר?

לא, לא בהכרח, מאחר שהסרטים שלי למשל הם ריאליסטיים מאוד, קונקרטיים מאוד וקשורים באופן אינטימי לשגרת היומיום שלי. בין הסרטים והדימויים המוקרנים בגלריה כמיצב נוצרים הקשרים חדשים החורגים מהמודל הנרטיבי המסורתי. הצבה מסוג זה מאפשרת לצופה להתחיל לצפות במסך אחד במשך כמה דקות, לעבור למסך אחר ואחר כך לחזור אולי למסך הקודם. לקהל בגלריה ניתן אפוא חופש שאין לו באולם הקולנוע. אופן הצפייה קובע למעשה את אופי היצירה עצמה, וגם המכשור הטכנולוגי שבו נעשה שימוש במיצב – מקרני 16 או 8 מ"מ למשל משפיעים באופן מכריע על מהות היצירה.

ובעניין הטכנולוגיה, עד שנות ה-90, כבמאי וכמנהל ארכיון סרטים, היית קשור לצלולואיד, אך אז עברת להשתמש במצלמות דיגיטליות והן הפכו להיות כלי העבודה העיקרי שלך.

כן, כי אני חושב שעל מנת לתפוס את רוח התקופה צריך להשתמש בטכנולוגיה של התקופה. מצלמת ה-Bolex שלי משנות ה-60 לא אפשרה לי את הגמישות שמציע לי היום הווידאו. ברור שזו גם שאלה כלכלית חשובה שמקנה עצמאות ליוצר. הטכנולוגיה מושפעת אבל גם משפיעה על התפתחות האמנות, והיוצרים ולא צריכים להתנגד לה אלא להפך לנצל אותה בצורה אינטליגנטית ברמה הכלכלית והאסתטית כאחד.

בשנות ה-60 וה-70 עשית סרטים ניסיוניים ש-

אני חייב להפסיק אותך כי אני מתנגד מאוד למושג "קולנוע ניסיוני" או למונח "במאי ניסיוני". בעיניי, אלה הם מונחים מוטעים הנוטים לתחום אותנו בגטו. אנחנו לא עושים סרטים ניסיוניים, אנחנו פשוט עושים סרטים. השימוש במונח הזה – קולנוע ניסיוני – יוצר סוג של תת-קטגוריה המעמידה את היצירה שלנו בשוליים.

אנחנו יוצרי סרטים בזכות עצמנו, אנחנו מהווים חלק מעולם הקולנוע ואנחנו לא מנסים שום דבר. אם מוכרחים להשתמש בקטגוריות, אני מעדיף את אלה של "קולנוע אוונגארדי" או "קולנוע עצמאי", שנראים לי יותר נכונים.

נראה לי מעניין שסרטיך ה"אוונגארדיסטים" משנות ה-60 וה-70 קיבלו עם השנים מימד נוסף, ואנחנו רואים בהם היום גם ארכיון תיעודי של התקופה. לדוגמה, ניו יורק הבוהמית של שנות ה-60, השונה מאוד מהעיר שאותה אנחנו מכירים כיום ([Walden: Diaries](#)), [notes and Sketches 1969](#) 50:48TC – 51:36 וגם 2:25:57 – 2:26:50). כשצילמת את אלן גינזבורג, אנדי וורהול או ג'ון לנון, ([Walden, 1969](#)) היית מודע לכך שהסרט יהפוך למסמך היסטורי?

המטרה שלי הייתה תמיד לתפוס את המציאות סביבי, ולא שום דבר אחר. ברור שכאשר אנחנו מצלמים מציאות של תקופה, עם השנים הסרטים הופכים, באופן מסוים, לתיעוד אנתרופולוגי של התקופה. אבל אני מבטיח לך שמעולם לא עלה בי הרעיון ולא הייתי מודע לכך שהחומרים האלה יהפכו יום אחד לתיעוד היסטורי. דרך עבודתי היא מאוד אינטואיטיבית, ולעולם אינני יודע מראש מה אני הולך לצלם. אבל באופן טבעי, אני שייך לחברה מסוימת, לקבוצת חברים שהפכה להיות חלק מהסרטים שלי. עם השנים התיעוד הזה מקבל אכן מימד חדש.

אמרת שהגישה שלך היא אינטואיטיבית מאוד, אבל באותו הזמן גיבשת יצירה תיאורטית, בעיקר בזכות מאמרים רבים על אודות הקולנוע. מה בעיניך הקשר בין תיאוריה לפרקטיקה?

אין ביניהן שום קשר. אלה שני תחומים נפרדים לחלוטין. האחד מתייחס לעין והשני למוח. אלה פעילויות שונות, תהליכי עבודה והתפתחות שונים. אני אולי יכול לומר שהייתה לי תשוקה דומה שהניעה אותי לצלם ולכתוב, אבל האמת היא שמדובר בשני תחומים שונים במהותם המצריכים אנרגיות שונות.

אילו סרטים הרשימו אותך לאחרונה?

אין לי הרבה זמן לראות סרטים, אני הולך לעיתים רחוקות לקולנוע. אני בעיקר רואה סרטים של חברים קרובים, ולכן אין לי ממש דעה על מה שקורה היום בקולנוע. אני הולך יותר לתערוכות בגלריות מסוימות בניו יורק ויכול לומר שהעבודות של כמה אמני וידאו עכשוויים הן בהחלט חדשניות ומרתקות. גם האינטרנט נהיה מקום יצירה נהדר, מגוון מאוד, מרחב שאין לנו עדיין את הפרספקטיבה הנדרשת כדי להעריך את הפוטנציאל שלו. אבל אם אתה

מתעקש, בנוגע לקולנוע, הופתעתי מאוד ונהנית
מאוד [מפטרסון](#) של ג'ים ג'רמוש (2016), דוגמה

מצינית לעבודה מושלמת שנעשתה באמצעים מועטים מאוד. זה סרט פשוט העוסק ברגישות
רבה בנושא שקשה להתמודד אתו בקולנוע: שירה. אהבתי גם את הסרט האחרון של הבמאי
הבלגי בוריס להמן, '[שבעת המקומות שלי](#)' (2014): יצירה מונומנטלית, יפה מאוד ומרגשת
מאוד.

מה דעתך על בחירתו של דונלד טראמפ בארצות הברית?

ידעתי היטב שהוא עומד להיבחר. טראמפ הוא בעל אישיות אלימה והרסנית, ובהיותו אחד
האנשים החזקים ביותר בעולם, זה מאוד מסוכן. הוא ישתמש בכל השיטות, אפילו הנפשעות
ביותר, על מנת להישאר בשלטון. מהיכרותי עם החוקים בארצות הברית, אשר לעתים
קרובות מגוננים על החזקים ביותר, יהיה קשה מאוד להדיח אותו. לרוע המזל, אני מאמין
שהוא יסיים את כל תקופת כהונתו ואני רק מקווה שהנזק שיגרום יהיה בר-תיקון. כאשר
ניקסון נאלץ להתפטר ב-1974, המערכת הפוליטית לא הייתה מושחתת כפי שהיא היום. יתר
על כן, כיום אנו עדים לשחיתות הפושעת כמעט בכל מערכת פוליטית ברחבי העולם.

אם כן, מהו תפקיד האמנות בתקופה כזו?

להתנגד, פשוט מאוד, ולהמשיך את דרכם של האומנים והמשוררים הגדולים של העבר ואת
רוח היצירות המפוארות שהם השאירו אחריהם. עלינו להמשיך בדרך הזו שהפכה את
האנושות ליפה יותר וקורנת יותר. אסור לבגוד במורשת הזאת.
(הראיון נערך ב-14 ביוני 2017, במדריד)

ג'ונאס מקאס חתום כבמאי על כ-50 סרטים. זהו מבחר מצומצם מהם:

Guns of the Trees	1961
The Brig	1964
Empire	1964
The Velvet Underground: Psychiatrist's Convention, NYC	1966
Walden: Diaries Notes and Sketches	1969
The Song of Moscow	1971
Reminiscences of a Journey to Lithuania	1972
Lost, Lost, Lost	1976
Notes for Jerome	1978
Out-takes from the Life of a Happy Man	2012

תקריב

כתב עת לקולנוע דוקומנטרי

